

odnosi med posameznimi panogami španskega gospodarstva, z medsebojnim učinkovanjem posameznih družbenih plasti, ki rastejo na teh gospodarskih osnovah, z njihovim trenjem na političnem področju in z njihovim zgodovinskim spreminjanjem in prelivanjem v raznih razvojnih stopnjah. Toda tudi že tak oris nam zadostno pojasni današnji gospodarski položaj nemirne Španije.

D. Strašek.

PREŠERNIANA

I.

Prešernov rokopis: Tri želje Anastazija Zelenca.

Pesem Anastazija Zelenca - Grüna, grofa Antona Aleksandra Auersperga, je Prešeren prosto poslovenil, pri čemer je nadomestil čolnič s konjičem. Grünova pesem je iz njegovih Spominov na Adrijo iz leta 1829 in nosi naslov: Venezianer - Trias, ter se glasi v izvorniku:

Ich wollt', wenn nur das Wünschen hülft',
Drei Dinge wären mein:
Ein Mägdlein weiss, ein Pfäfflein schwarz,
Und eine Gondel fein!

»Ei sprich, wozu das Mädchen weiss?«
Ich wäre gern zu Zwein!
Zum Seufzen nicht, zum Beten nicht,
Das träf' ich fast allein.

»Ei sprich, wozu das Pfäfflein schwarz?«
Dass ich von Sünden rein!
Man weiss nicht, was geschehen kann,
Wenn man so oft zu Zwein.

»Ei sprich, wozu die Gondel flink?«
Zu rudern lustig drein,
Vom Mägdlein zu dem Pfäfflein gleich,
Und wieder zum Mädelein!

Tega prevoda pa Prešeren ni izdal, tudi ne vemo, kdaj je nastal. Dr. Kidrič ga stavi v svojem Prešernu, str. VII., med leti 1838 in 1839, medtem ko ga je še Žigon (Slovan, 1916, str. 234) stavil manj določeno v dobo med 1838 in 1844. Žigon tam pristavlja: Prešernu je pesmica ugajala pač zaradi svojega epigramskega dovtipa, pa jo je — kakor je že Levstik zasledil in naglasil — nele prevedel v svoj jezik, ampak presadil v naš milje, podomačil jo iz visoke, nam tuje aristokratske sfere v kmečki naš »kranjski« svet. Levstik je res v kritiki Kleinmayerjeve Zgodovine l. 1881 napisal o tej pesmi (Slovan, 1915, str. 345 in Levstika Zbrani spisi V. 127): Namesto besede čolnič, Gondel, ima naš pesnik besedo: konjič. Zakaj? Zato, ker je znal, da večina Slovencev ne ve, kakšne so Benetke. — Toda tudi Levstik je prvotno Prešernovo besedilo popravljaj in izpreminjal in tudi mi bi radi vedeli, zakaj je n. pr. namesto besede far postavil besedo pop v to pesem?

Na strani 378 nam dr. Kidrič pove, da rokopisa ni in da nam je pesem znana samo v Levstikovi priredbi. Tudi sam ga navaja na str. 221 v tej priredbi in v smislu načel celotne njegove izdaje, n. pr. de za Levstikov da. Glasi se:

1. Ko želje bi veljale kaj,
tri želel bi reči:
Deklič bel, črni pop, konjič
želje bi bile tri.
2. »Čemú, povej, bi bil deklíč?«
Par mene veseli;
ne de bi molil, zdihováł,
dveh temu treba ni.
3. »Čemú, povej, bi bil ti pop?«
Zavolj lehké vesti;
če večkrat sta po dva samá
lehkó se kaj zgodi.
4. »Čemú, povej, bi bil konjič?«
De jahal bi vse dní
od déklice do popa tje,
od tam pred njé oči.

V Levstikovi izdaji Preširnovih pesmi je ta prevod na str. 220 z opombo: Do zdaj še nenatisnena, enako kakor Zarjavela devica, str. 217, Pesem od zidanja cerkve na šmarni gori, str. 232, Ljubezni tiranija, str. 247, i. m. dr. deloma Parizina (str. 238).

S tem pa smo pri vprašanju, kaj se je zgodilo s samim Prešernovim rokopisom te pesmi? Prevoda Prešeren ni objavil, izvirnik je torej ostal v njegovi zapuščini, o kateri se je mislilo, a še do danes v nobenem oziru ničesar ugotovilo, da je je nekaj zgorelo ob Prešernovi smrti. Bleiweis, ki to pesem omenja že v »Novicah« 5. 1. 1861 kot »poskušnjo prevoda Anastazi Grünove pesmice Die Venetianer Trias«, pravi v Novicah 1. 5. 1866: Kdor bi bil — Prešernovo ostalino — sežigal, pokončal bi bil tudi Benečansko, pa je ni. — O tem pa so imeli izdajatelji Prešernovih pesmi leta 1866 že svoje mnenje, kajti Levstik piše Jurčiču med 10. in 20. majem 1866 (Pisma, str. 143): Kar se pa tiče »benečanske« t. j. »tri želje«, prav lahko je, da jo je Dagarin nalašč prinesel Bleiweisu, da bi od sebe odvrnil vandalski sum, ktere ga si je gotovo čutil za petami: in to pesem je lahko prinesel nesežgano brez škode svojej zelotnej vesti, ker tu je le prestava, katero tudi kdo drug po Preširnovi smrti brez te prestave lahko zvrši, in original mladina tudi brez prestave lahko bere. Če se ta prestava sežge ali ne, to je precej vse enako; drugače je pri izvirnih spisih, katerih nikdar več ne bode, ako so pokončani...

Pesem Tri želje je bila v Prešernovi ostalini in jo je Bleiweis z drugo ostalino vred prejel »iz rok Dagarinovih«. Ta pa je umrl že leta 1850 in tako je bila vsa ostalina od leta 1850 do 1876, ko jo je Bleiweis vrnil Prešernovi hčeri Ernestini, v Bleiweisovem varstvu. In vendar je Levstik pesem objavil leta 1866. Kakor je že žigon ugotovil (LZ 1920, 363), je za Wagnerjevo izdajo Prešerna Levstiku preskrbel iz Prešernove, pri Bleiweisu zaprte ostaline žurnalist Albin Arko tri številke. Med temi tremi pa so bile tudi Tri želje.

V Letopisu Matice Slovenske leta 1875 str. 153 poroča o Prešernovi ostalini Bleiweis sam in našteva med slovenskimi z bohoričico pisanimi pesmimi: 1. Pesem od zidanja cerkve na šmarni gori, 2. Hčere svet, 3. Judovsko dekle, 4. Zdravica (zdravljica) ob novini leta 1844, 5. Tri želje (Benečanska trojka), 6. Parizina.

Izmed pesmi, ki so v Levstikovi izdaji prvič natisnjene, najdemo tu Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori, Tri želje in deloma Parizino, torej vse tri, ki jih je prejel Levstik od Arka ter jih poslal soizdajateljema na Dunaj, o čemer piše v svojem pismu na Jurčiča (Pisma, str. 145): Vse to pošiljam v avtentičnem prepisu iz Bleiweisovega lastnoročno-preširnovega spisa in v prepisu, kakor sem ga jaz pripravil za tiskanje...

Pesem je torej že izšla, ko je rokopis še hranil Bleiweis, ki je ostalino izročil šele na poziv odvetnika dr. Frd. Pogačnika edini postavni dedinji Ernestini Jelovškovi na Dunaju 1. junija 1876 (Spomini, str. 134).

Dr. Žigon našteva v Prešernovi čitanki, str. 218, Tri želje sicer med neobjavljenimi v čitanki, v Kronološkem pregledu na str. 79 pa omenja tudi Tri želje v kurzivi, kar pomeni, da srečujemo to pesem prvič v ostalini in bi je brez ostaline sploh ne poznali, vendar pa nima tam križca, ki bi pomenil, da ob izdaji čitanke rokopisa ni več v zapuščinski zbirki, kakor je n. pr. pri Pesmi od zidanja cerkve na Šmarni gori, češ da jo je darovala Ernestina dr. Razlagu. — Kakor pa je Žigon pozneje ugotovil (LZ 1920, 367), ni dobil te pesmi dr. Razlag, marveč dr. Pogačnik na Dunaju v spomin in plačilo — ker ni zahteval honorarja — za iztirjatev Prešernove ostaline od dr. Bleiweisa. Pesem je poslal pozneje dr. Pogačnik mons. T. Zupanu na Okroglo, kjer se nam je ohranila.

Od leta 1876 je torej imela Prešernovo ostalino v svojih rokah Ernestina, edino Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori (ki jo Bleiweis šteje za prvo) je odstopila dr. Pogačniku. — Med 6. 11. 1876 in 10. 3. 1877 pa pošlje na pismeno prošnjo dr. Razlaga Ernestina Prešernovo ostalino temu v Brežice, toda ne vse: manjkala so n. pr. Auerspergova pisma (Žigon, LZ, 1920, 617). Po mojem mnenju pa je manjkala že tudi Auerspergova pesem Tri želje... Seveda mi ni razumljivo, zakaj bi bila Ernestina zadržala zlasti Auerspergove stvari. Morda je sama iskala kakih stikov ali bila vsaj pripravljena za kako priliko, ako bi se ji ponudila morda na Dunaju... Vsekakor bi bilo čudno, da dr. Razlag ne omenja v pismu vsaj pesmi, češ Auerspergovih pisem sicer ni, edino s prevodom Auerspergove pesmi pa nisem vedel kaj začeti... Pa ta domneva ima takoj večjo verjetnost v tem, ko dr. Razlag vrne Prešernovo ostalino Ernestini v Ljubljano dne 7. 8. 1877 in že naslednjega dne, 8. 8. 1877, jo izroči kar v Ljubljani Ernestina Levstiku — pa zopet ni te pesmi zraven. Že Žigon ugotavlja (LZ, 1920, 746), da je Ernestina izročila Levstiku Prešernovo ostalino le tako, kakršno je bila takrat prejela od drja Razlaga; a prejela jo je in mogla prejeti od njega le tako, kakršno in kolikor mu je bila svojčas dala: zagotovoda okrnjeno... Res so ob Levstikovi smrti ugotovili, da manjkajo številke 1, 5 in 22 iz Prešernove ostaline. Tudi se dva kosa, ki manjkata ob Levstikovi smrti v Prešernovi ostalini, pojavita že 20. 3. 1882 v Cimpermanovih rokah, čeravno ni niti misliti, da bi bil dal Cimpermanu Levstik za objavo na razpolago Prešernov original prevoda Grünove Venetianer Trias, ko je bil ravno Levstik 1. 1866 v Wagnerjevi izdaji objavil ta Prešernov prevod znatno popravljen (Žigon, LZ, 1920, 670). Levstik je bil celo osumljen, da je te številke — in številke 5 so Tri želje — iz ostaline izgubil (LZ, 1920, 370).

Tako mislim, da bo prav, če trdimo, da niti Razlag niti Levstik nista imela Prešernovega rokopisa pesmi Tri želje v svojih rokah. Tako misli končno tudi dr. Žigon, ko šteje Tri želje med tiste Prešernove spise, ki jih je Ernestina zadrževala (LZ, 1920, 748).

Po gorenjem je torej rokopis kvečjemu v Cimpermanovih rokah, ko ga ponuja 20. 3. 1888 Levcu za Zvon s sledečimi besedami: Pismo Korytka in

Preširna varijanta Auerspergove pesmi se meni vidita zanimiva... (LZ, 1920, 615).

Ernestina torej ni izročila Auerspergove pesmi v Prešernovem prevodu niti dr. Razlagu niti Levstiku, kajti ostalino mu je predala kar v Ljubljani kakor jo je prejela od dr. Razlaga. Te pesmi pač tudi ni imela v Ljubljani pri sebi, saj je bila tam le začasno. Morda se na njo pred Levstikom niti spomnila ni. Imela jo je v Mariboru, kakor priča po srečnem naključju najdeni rokopis te pesmi.

Rokopis, pisan nedvomno s Prešernovo roko, ima v gornjem desnem kotu z modrim svinčnikom napisano številko 5, torej tisto, ki jo navaja že Bleiweis v Prešernovi ostalini. Na hrbtu rokopisa pa stoji: *ursprünglich Gedicht iſt meines Vaters, Dr. Franc Prešeren's, eigene Handschrift. Marburg, 8. 8. 1878. Ernestine Prešernova m. p.* Po SBL je bivala Ernestina od pomladi 1877 do februarja 1879 v Mariboru ter rokopis poklonila pač kakemu Prešernovemu častilcu, kakor je poklonila rokopis Pesmi od zidanja cerve na šmarni gori dr. Pogačniku.

Gre torej zdaj za vprašanje, ali je imel Cimperman 20. 3. 1882, ko ga je ponujal Levcu za Zvon, sploh Prešernov rokopis v roki ali le kak prepis Levstikove priredbe? Čudno bi bilo, da bi Levec razlike med znano pesmijo in originalom ne bil na mah opazil in je kakoržekoli — zabeležil in ohranil, vsaj pa bi se bil na original spomnil, ko je po Levstikovi smrti opazil, da manjkalo v Prešernovi ostalini štev. 1, 5 in 22.

Če je imel Cimperman original, je vprašanje, odkod ga je dobil. Sam pravi v pismu (LZ. 1920, 370): Zvon, za katerega sem dobil na posodo... pismo Korytkovo in Prešernovo varijanto Auerspergove pesmi... Od koga ju je dobil na posodo? Žigon je ugotovil (LZ, 1920, 666), da Cimperman Korytkovega pisma ni vrnil, Prešernovega rokopisa pa ni bilo več v Cimpermanovi ostalini... Morda pa je vendarle tega vrnil? Komu? Kdo mu je bil lastnik?

Ernestina pač ne pride v poštev, kajti ta se je s Cimpermanom seznanila šele 27. 4. 1879, leta (LZ, 1920, 670), medtem pa je bil Prešernov rokopis že od 8. 8. 1878 v drugih rokah. Čigavih? To vprašanje mora ostati še nerešeno.

Pravo zmešnjavo pa je napravila pri tej pesmi »plava številka 5«. Na str. 369 v LZ 1920 ugotavlja Žigon, da srečamo v spisu Prešernove ostaline ob Levstikovi smrti prvič štetje posameznih kosov, ko Levec zabeleži, da manjkajo številke 1, 5 in 22. — Na str. 751 (LZ 1920) pravi o tej plavi signaturi Žigon: Datum, ki nam prvič točno potrjuje to signaturo, je Levčev datum 4. 12. 1887 ob prevzetju Prešernove zapuščine za Ernestino iz rok upraviteljev posmrtnih ostaline Levstikove, dr. Josipa Stareta in Emila Gutmanna. Seveda je ta signacija pa že starejša. A kdo je njen autor ter kedaj in iz katerega povoda je nastala, o tem molče vsi viri in tudi pisava neznane, docela neugotovljene roke, ki je zbornik signirala. Ves trud mi ni doslej odprl teh trdno zabitih vrat! Le eno je nedvojbeno: Levstikova tista pisava ni... Vendar pa je mogoče ugotoviti, da je to štetje nastalo v rokah Levstikovih, dasi ne z njegovo roko; a nastalo nele po 8. 8. 1877 kot dnevu Levstikovega prejetja zapuščine Prešernove, ampak po dnevu Ernestininega pisma z dne 10. 11. 1877, ki je bila ž njim doposlala Levstiku iz Maribora tisti nemški sonet o Kopitarju. Zakaj? Ker je v zborniku tudi ta sonet tekoče signiran (s plavo številko 24) brez vsakega sledu, da bi bil v že prej izvršeno štetje kakorkoli kasneje pridodan in dodatno ustavljen. — In iz tega sklepa dr. Žigon (po mojem zmotno), da je nastalo to štetje v tisti dobi, ko je bila zapuščina Prešernova pri Levstiku, torej po 8. 8. 1877 in pred 4. 12. 1887.

Za nas je temelj: 1. da je signiran tudi Prešernov rokopisni izvod pesmi Tri želje. 2. da ta izvod ni bil v Razlag-Levstikovih rokah, 3. da je popolno-

ma uvrščen v to štetje tudi prvotno zadržani nemški sonet o Kopitarju. 4. da pa te signature nima pesem o zidanju cerkve na Šmarni gori, ki jo je Ernestina izročila takoj pri prevzemu očetove zapuščine dr. Pogačniku na Dunaju.

V pomožna dokazila bi še prišteli, da se štetje naslanja na Bleiweisovo štetje v Letopisu Matice Slovenske iz leta 1875, in konstatacijo, da modrih števil ni pisal Levstik osebno, da pa so nastale pred njegovo smrtjo.

Nastanek modre signature si tolmačim takole: Pisala jo je Ernestina ali pa kdorkoli na Dunaju v njenem imenu in žnjeno pomočjo, kmalu po prevzemu očetove ostaline od dr. Pogačnika na podlagi Bleiweisovega seznama, morebiti priloženega ostalini ali pa tistega, objavljenega v Letopisu. Pri tem pa se je Ernestina spomnila na pesem, ki jo je izročila dr. Pogačniku, na katero sicer številke 1 ni mogla več pripisati, a je za njo vendarle rezervirala to številko, da ostane v skladu s seznamom... To dokazuje tudi štev. 22, ki je tudi hodila čudna in nepojasnjena pota, ker je pač ni izločil iz ostaline Levstik, saj je juridično ni smel, a stvarno tudi ni hotel, ker bi potem Levstik pač ne bil Levstik. Žigon ventilira to možnost (LZ, 1920, 754) tako, da bi se bile sedaj našle vse tri izgubljene številke 1, 5 in 22. A sedaj nastane ravno za našo številko 5 še nova neprilika, kajti medtem je zasedla že druga pesem njeno mesto, namreč začetni kos fragmenta Parizine, ki je imel tudi v desnem zgornjem voglu modro številko 5 (str. 755). Po vsem, kar smo zbrali, pritiče ta številka le Trem željam, Parizini pa pritiče štev. 6. Če ima začetni del posebej številko 5, ko ima ostali del štev. 6, dobil jo je morebiti zato, da zakrije vrzel, zlasti ko vidimo, da je ta listič delal neprilike še mrtvemu Levstiku, ko se je zamešal med drugo Levstikovo otalino; pa naj bi bil morda zakril vrstni red za manjkajočo pravo štev. 5, ki si jo je Ernestina zadržala. Seveda je to ugibanje, zlasti ko vidimo, da se Ernestina ni potrudila, da bi zakrila tudi manjkajočo štev. 1. Morda si je bila svesta, da se lahko sklicuje na to, da je štev. 1 v dobrih rokah, medtem ko štev. 5 ni hotela sprva dati iz rok in priznati, da jo še ima, ter jo prikriti s tem, da je dala prvemu kosu Parizine še enkrat štev. 5. Vsekakor pa se je to zgodilo, preden je šla ostalina v Brežice v roke dr. Razlaga. Ernestini pa pozneje, leta 1878, ni bilo več mnogo izbire, ko je hotela kakemu znanцу dokazati svojo hvaležnost s kakim Prešernovim rokopisom, ker je bila skoraj vsa Prešernova ostalina že v Levstikovih rokah, in morala se je ločiti tudi od rokopisa pesmi Tri želje...

Glede rokopisa Tri želje postavlja torej dr. Žigon (LZ, 1920, 749) pravilno vprašanje: Ali je rokopis morda vendarle dala po svoji navadi Ernestina v spomin? Če ga je, storil bi znanstvu uslugo tisti, ki bi se oglasil in povedal, da ga hrani ter da nam, kar je še sploh bilo ostalo, ni šlo v izgubo... Le-ta se ni javil, rokopis pa se je srečno našel in je ohranjen. Glas se:

Tri shêlje

Anaftasia Selénza.

Ak shêlje bi veljále kěj,
Bi shêlil tri rezhi:
Deklizh bel, zhéren far, konjizh,
Bilé bi shêlje trí.

»Zhimú, povéj bi bíl deklizh?«
»Par méne veféli,
Ne de bi mólil, al sdihval,
Dvéh k tému tréba ní.

»Zhimú, povej bi bil ti far?«
 »Savòlj lohké veftí,
 Ak vézhkrat fta po dva famá,
 Lohká fe kèj sgodí.

»Zhimú, povéj bi bil konjizh?«
 »De jáhal bi vfe dní
 Od déklize do fárja kje,
 Od tam fpet k ljúbizi.«

II.

Vrazu poklonjen izvod Prešernovih Poezij.

Prešeren je zaprosil dne 14. maja 1846 gubernij za dovoljenje, da sme natisniti svoje poezije. Dne 5. februarja 1847 pa je že poslal dva izvoda svojih Poezij Stanku Vrazu, kakor vidimo to iz Prešernovega pisma (Kidrič. str. 359).

Kaj radi si predstavljamo, da je bilo razmerje med Prešernom in Vrazom v tistem času napeto, a se gotovo motimo, ker bi sicer Prešeren ne poklanjal svojih Poezij, v katerih je prvič objavil razmeroma hud epigram na Vraza — Narobe Katona — (žigon, Kronološki pregled str. 64) ravno Vrazu s pismom, naslovljenim z »Lieber Freund!«. Pismo se glasi, v kolikor se tiče priloženih Poezij: »Hiemit erhältst Du 2 Exemplare meiner Gedichte, 1 für Dich, 1 für Euren löbl. Leseverein. Sie unterscheiden sich von den sonstigen dadurch, dass das Magistrale pag. 147 ein Akrostichon ist...« Celo na epigram sam ga opozarja, češ »Selbst Dein Name ist pagina eadem 113 unrichtig gedruckt worden... Dein aufrichtiger Freund Dr. Franz X. Prešern.«

Tako, vidimo, je poslal Prešeren Vrazu dva izvoda svojih Poezij. Sedaj se je posrečilo zaslediti tisti izvod, ki je bil namenjen Vrazu samemu, ker se je našel izvod, ki ima na prvi strani lastnoročno posvetilo s sledečimi besedami:

»Pevcu St. Vrazu, perjatlu Dr. Fr. Ksav. Prešerin«

Poezije imajo resnično akrostihon pri Magistralu, a nikjer kake opombe.

Te podatke mi je ljubeznivo poslal sedanji lastnik knjige, Dr. Rud. Ivančič, advokat v Podravski Slatini, ki pristavlja:

Sigurno će Vas zanimati, kako sam došao do te knjige pak Vam javljam, da sam negdje godine 1896. kada sam bio u II. ili III. gimnaziji u Zagrebu tu knjigu dobio od jednoga kolege učenika nešto starijega od mene, koji je već davno umro. Knjigu čuvam kao dragocjeni dokumenat prijateljske veze izmedju dva velika sina našega naroda, a napose kao dokaz da Franc Prešern nije ništa zamjerao Stanku Vrazu, što se kao rodjeni Slovenac smatrao planinskim Hrvatom i uvijek se Hrvatom deklarirao... Vraz bio je 10 godina mlađji od Preširna, a ipak je veliki pjesnik Prešerin smatrao Vraza svojim prijateljem, što znači, da su vjerojatno kroz cijeli život bili u vezi i prijateljstvu, što na žalost nije dugo trajalo, jer je Vraz prerano umro 1851. godine u Zagrebu, a Preširen na žalost već god. 1849. Tako ih je ne samo život nego i smrt nerazdruživo povezala, a slava im ostala vječna medju zahvalnim sunarodnjacima Slovencima i Hrvatima. — Knjigu razumije se samo po sebi ne bi nikako izdao iz ruke, već ću ju čuvati i konačno prepustiti jednoj znanstvenoj ili literarnoj instituciji u Zagrebu.

Pavel Strmšek

Popravek. V 1. — 2. št., str. 24, 2. odstavek (III.), 7. vrsta: »... ki si jo po pravici lasti...«, prav: »po krivici...«